

השקיע הנרי קיסינג'ר מאמץ אדיר בהסדרים של הפרדת הכוחות בין ישראל לבין סוריה ומצרים. הספר מחדש, מרתק ומעורר מחשבה גם משום שהוא שונה באופן שבו ניגש אינדיק לכתובה על נושא ספרו.

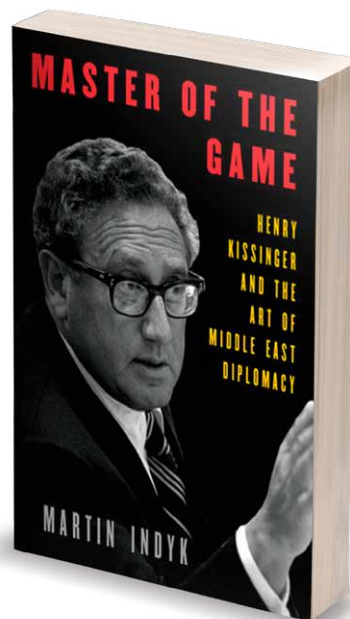
מבנה הספר

אינדיק בנה את ספרו על שלושה מרכיבים מרכזיים: האחד הוא תיאור כרונולוגי של פעילותו של קיסינג'ר בשלושת פרקי הזמן של המערכה הצבאית והמדינית שבהן היה מעורב (בפרק המדיני הרביעי – המשא ומתן על הסכם השלום 1977-1979 במהלך נשיאותו של קרטור הדמוקרטי – קיסינג'ר, שכיהן כשר חוץ בממשלי הרפובליקנים ניקסון ופורד, כבר היה לא היה מעורב). המרכיב השני בספרו של אינדיק הוא "הקפיצה לעתיד" – החיבור וההשוואה שהוא עושה בין פועלו של קיסינג'ר בשנים 1971-1976 לבין מאמצים מדיניים של ארצות הברית להשגת הסדרים בין ישראל לשכנותיה כעבור שני עשורים ויותר. הייחוד בפרק זה הוא נקודת מבטו של אינדיק, שהיה מעורב ברובם של המאמצים הללו עקב תפקידיו בבית הלבן ובמחלקת המדינה. המרכיב השלישי בספר הוא "משפט ההיסטוריה", שבו הוא מנהל את המערכה על הצגה חיובית של מרכיבי הנרטיב הקיסינג'ריאני בשנים שבהן פעל, ושל ההשפעה שהייתה ועודנה קיימת של ההסכמים שנבעו מחשיבתו האסטרטגית ומנחישותו לפעול להשגתם.

משפט ההיסטוריה

הקריאה בספרו של אינדיק לא הותירה בי ספק שהיעד הראשון שלו בכתיבת הספר הוא הרצון לשנות דעות, אמונות ורשמים שנוצרו לגבי מושא ספרו בשל מעורבותו המרכזית במלחמת יום הכיפורים ב־1973. זהו גם דור שיח שאינדיק מנהל עם עצמו, כי הוא אינו מסתיר את ביקורתו על קיסינג'ר, וגם בזה הספר ייחודי. אינדיק, כרבים אחרים בששת העשורים האחרונים, מעריך את קיסינג'ר על חשיבתו האסטרטגית, על התרגום למעשה של חשיבה זו ועל יכולתו לרתום את השחקנים השונים בזירה הבינלאומית להשגת היעדים המדיניים שאותם הציב. אבל כאמור אינדיק אינו מהסס לבקר את קיסינג'ר כמה פעמים במהלך הספר, בהתייחס לשתי נקודות מרכזיות. כבר בפרק הפתיחה הוא כותב:

[...] קיסינג'ר עשה טעויות לאורך הדרך, חלקן במחיר אנושי גבוה ואחרות עם תוצאות אסטרטגיות המשפיעות על עשיית השלום עד היום. אילו לקח את סאדאת ברצינות כבר בהתחלה הוא היה עשוי למנוע את מלחמת

המזרח התיכון על פי קיסינג'ר

עודד ערן

המכון למחקרי ביטחון לאומי – אוניברסיטת תל אביב

שם הספר: **MASTER of the Game - Henry Kissinger and the Art of Middle East Diplomacy**

מאת: מרטין אינדיק

הוצאה: Knopf

שנה: 2021

מס' עמודים: 672

גם במרחק חמישים שנה ממלחמת יום כיפור באוקטובר 1973 השיח על אודותיה עודנו מר ונוקב, עמוס האשמות והאשמות נגד בדבר אובדן דרך, מחדלים, בגידה, יוהרה, כזבים ועוד. לא נח עטם של אלו החוקרים את המלחמה ואת כל היבטיה הצבאיים, המדיניים והאישיים, ונדמה שקשה להוסיף ולחדש בנושא. והינה מתפרסם ספרו של מרטין אינדיק על הנרי קיסינג'ר, שאותו הוא מכנה "רב־אומן המשחק", ואשר היה אחת הדמויות המרכזיות בזירה הבינלאומית, בעשייה הדיפלומטית ובהגות הרחבה על אודותיה. הספר עוסק בהרחבה בחלקו של קיסינג'ר בהיבט המדיני של פרק הזמן שקדם למלחמה, תוך כדי הקרבות והפרק שנמשך שנתיים לאחר מכן, שבו

שרם א־שיח'. כעבור כמה ימים היא הבהירה שב־כל סיני" היא לא התכוונה לקו הגבול הבינלאומי (עמ' 99). ואולם קיסינג'ר היה שבוי בתפיסת עולם שבה השלום אינו יעד בפני עצמו אלא הסדר העולמי דמוי הסדר שקונגרס וינה ב־1815 יצר, ואשר החזיק מעמד עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה ב־1914. הסדר אינו אמור למנוע קונפליקטים אלא להכיל אותם ולמנוע מהם לערער את יציבות המערכת (עמ' 30). קיסינג'ר האמין ברעיון שנלקח מהמסה של עמנואל קאנט 'השלום הנצחי', שלפיו אומות יעשו שלום עם יריבותיהן רק כשיגיעו לנקודת תשישות מהמלחמות ביניהן. העולם המוסלמי לא הגיע, להערכתו, ב־1973 למצב של התשה שתביא אותו לוותר על המאבק של "בית האסלאם" ועל הרחבת שליטתו מול עולם הכופרים כדי לחיות בשלום עם ישראל — שלוחה של העולם המערבי החילוני והדמוקרטי (עמ' 551). מכאן נבע כישלונם של קיסינג'ר, שלא שמע את פעמוני המלחמה ולא הבין את הדחיפות ברצונו של סאדאת ליצור למצרים אלטרנטיבה אמריקאית לתלות ברוסיה, ולא את הצורך שלו להחזיר את חצי האי סיני לשליטה מצרית.

הקריאה בספרו של אינדיק לא הותירה בי ספק שהיעד הראשון שלו בכתיבת הספר הוא הרצון לשנות דעות, אמונות ורשמים שנוצרו לגבי מושא ספרו בשל מעורבותו המרכזית במלחמת יום הכיפורים ב־1973.

בפגישתם השנייה ב־20 במאי 1973 שוטטו קיסינג'ר ואסמאעיל בגן בפאתי פריז ואין הקלטה או רישום, אך לפי דברי אסמאעיל לנציג ה־CIA שארגן את המפגש, קיסינג'ר אמר לו "אם אתה רוצה להשפיע על ישראל, תצטרך ליצור משבר. אנו עוסקים רק בניהול משברים". אסמאעיל הבין מכך שקיסינג'ר רצה שמצרים תפתח במלחמה נגד ישראל (עמ' 106). בשיחה בפברואר 1974 עם נשיא סוריה חאפז אסד אמר לו קיסינג'ר שהוא התכוון לחדש את היוזמה המדינית אחרי הבחירות בישראל, אבל היא הייתה נכשלת. "אני הייתי אומר שפעולות צבאיות היו נחוצות, לא המלצתי עליהן אבל..." והוא הסביר שלערכים היה צורך בשיקום כבודם והישראלים היו צריכים לספוג כישלון צבאי, ורק מלחמה הייתה אמורה ליצור יוזמה אמריקאית דיפלומטית אפקטיבית (עמ' 111-112).

את הנוסחה הזו תרגם קיסינג'ר לפעולה במהלך המלחמה, כאשר מחד גיסא הוא לחץ על ישראל לחצות את הקווים שבהם החזיקה לפני 6 באוקטובר 1973 (עמ' 123), ומאידך גיסא הוא איים על ישראל שאם

יום הכיפורים, ואילו אפשר למלך חוסיין להשיג דריסת רגל בגדה המערבית כאשר הייתה לו הזדמנות לעשות זאת, התוצאה של הממד הכי מסובך בסכסוך — הנושא הפלסטיני — הייתה יכולה להיות שונה באופן דרמטי (עמ' 14).

שני חלקי המשפט מצמררים ונדרש יושר אינטלקטואלי אישי רב כדי להעלותם על הכתב, בהתחשב באלפים שנפלו בקרבות בשני צידי המתרס ב־1973, ובהתחשב בכך שהסכסוך הישראלי-פלסטיני רחוק מפתרון והוא ממשיך לגבות חיי אדם עד היום.

כשל ההתייחסות לסאדאת

בתיאור שני הכשלים הגדולים של קיסינג'ר נעזר אינדיק במאגר המסמכים הגדול בישראל ובארכיון הברית, אבל בעיקר בשעות הרבות שבהן ראיין ושוחח עם מושא ספרו. יש להניח שחלק מההסברים, גם אם אינם מופיעים כציטוט, הושמעו על ידי קיסינג'ר בשיחות אלו.

בתפיסת הסדר העולמי בכלל והמזרח־תיכוני בפרט, סילוק השפעתה של ברית המועצות וניתוק מדינות המפתח באזור מתלותן במוסקבה היו אבן יסוד מרכזית. כבר בסוף 1970, כאשר שר הביטחון דיין שאל את קיסינג'ר מה דעתו על קרבות האויר בין טייסים רוסים וישראלים בשמי תעלת סואץ, האחרון ענה שישראל חייבת להיות נחרצת ולא להרפות (עמ' 58). סאדאת, משיקוליו שלו, עשה את מלאכתו מבלי לקבל תמורה באותה עת מארצות הברית, כשסילק ביולי 1972 את אלפי המומחים הסובייטים ממצרים.

סאדאת אומנם הפציר בקיסינג'ר לפתוח ערוץ הידברות סודי עימו, אלא שרק ב־25 בפברואר 1973, אחרי המתנה של חודשים ארוכים, התקיימה הפגישה הראשונה של קיסינג'ר עם חאפז אסמאעיל, יועצו של סאדאת לביטחון לאומי. בפגישה התגלתה נכונותו של סאדאת להגיע להסדר נפרד עם ישראל כבר באותה שנה, ומבלי להמתין לשאר מדינות ערב (עמ' 85). אינדיק מבקר קשות את קיסינג'ר על שלא ניצל את ההזדמנות ומסביר זאת בכך שבתחילת 1973 נכנסה ישראל לתקופת בחירות, שאמורות היו להתקיים בנובמבר אותה שנה, וכי הנכונות שהביעה גולדה מאיר בפגישתה עם הנשיא ניקסון בספטמבר 1971 — לשקול את הרעיון של סאדאת בדבר נסיגה חלקית למעברים בסיני — התפוגגה (עמ' 95-96). למרות הכול, בפגישה בינה לבין ניקסון ב־1 במארס 1973 אמרה גולדה מאיר כי היא מוכנה שקיסינג'ר יבדוק עם אסמאעיל ריבונות מצרית על כל סיני, בתמורה לנוכחות ישראלית בנקודות מסוימות כמו

עקשנית במשך שש שנים [מאז מלחמת ששת הימים] ותרמה למלחמת אוקטובר" (עמ' 281).

בקיבעון התפיסתי הזה סאדאאת לא הצליח לעורר בישראלים מידה של אמון שתביא אותם לאמץ גישה אמיצה ונדיבה יותר כלפי רעיונותיו ומסריו. בינואר 1974 העביר סאדאאת באמצעות קיסניג'ר מסר לגולדה מאיר: "עלייך לקבל את מילתי ברצינות. כאשר יצאתי ביוזמה ב-1971 התכוונתי אליה. כאשר אימתי במלחמה התכוונתי לכך. כאשר אני מדבר עתה שלום אני מתכוון לכך" (עמ' 328).

על אף תגובתה החיובית של גולדה מאיר למסר מסאדאאת, חלפו 18 חודשים עד שהסכם הביניים השני נחתם אחרי משא ומתן מתיש, בעיקר בין ארצות הברית וישראל (ראו בהמשך), אבל גם עם מצרים, על רקע האמון המועט שנתנו מרבית שרי הקבינט הישראלי בהצהרת הכוונות של סאדאאת. בעוד שאת ההתעקשות הישראלית על שילוב אי-הלוחמה בהסכם הביניים השני ניתן להצדיק, קשה להבין את ההתעקשות על הזתת קו ההפרדה בסיני גם אחרי ההסכמה שניתנה לפינוי המעברים עצמם. אינדיק מתאר בפירוט את הסיבות האחרות לקושי לחלץ יוזמות ישראליות חיוביות, בייחוד בשנות ממשלתו הראשונה של יצחק רבין (1974-1977), שנבעו בעיקר מהיריבות האישית המרה בין יצחק רבין ושמעון פרס, שר הביטחון באותה עת. אינדיק נתקל בה מהחודשים הראשונים לכהונתו כשגריר ארצות הברית בישראל ועד להירצחו של רבין בנובמבר 1995.

מנגד, כשקיסניג'ר בא לביקור בישראל ב-11 בפברואר 1975 הוא ניהל דו-שיח של חירשים עם רבין. אינדיק טוען שקיסניג'ר פשוט לא הבין שרבין מציע "שטחים תמורת שלום", ואילו לחץ הוא היה מגלה שרבין היה מוכן לנסיגה מלאה, אם סאדאאת היה מוכן לשלום מלא (עמ' 458). כשקיסניג'ר פגש את סאדאאת למוחרת היום הוא אפילו לא ניסה לבדוק את האפשרות הזו (עמ' 459). זהו ללא ספק קיבעון תפיסתי מצידו של קיסניג'ר. סאדאאת מצטייר כמנהיג בעל חזון ומעוף שראה את המפה הגדולה מעבר לפרטים הטכניים, אבל גם הוא נאלץ לעיתים לקבל את דעותיהם של שר החוץ אסמאעיל פהמי, שהתנגד לכל שילוב של רכיבים מדיניים בהסכמי ההפרדה והתפטר מתפקידו כאשר סאדאאת הכריז על נכונותו להגיע לישראל, ושל מוחמד עבד אל-ע'ני אל-גמאסי, שקודם במהלך שנות המשא ומתן לתפקיד הרמטכ"ל ואחר כך התמנה על ידי סאדאאת לשר המלחמה.

היא לא תאשר פתיחת ציר אספקה לארמיה השלישית המצרית, ארצות הברית תאפשר למועצת הביטחון של האו"ם להטיל סנקציות על ישראל (עמ' 196), או במילותיו של קיסניג'ר: "ניצחון במחיר גבוה לישראלים ללא אסון לערבים" (עמ' 127).

קיסניג'ר דבק בתפיסתו גם ב-1975, אחרי המלחמה ושני הסכמי ההפרדה בין ישראל ומצרים, ולא הבין שסאדאאת הגיע ל"נקודת ההתשה" שבה הוא היה מוכן לעשות שלום. בביקורו של סאדאאת בווינגטון חודש אחרי הסכם הביניים שנחתם ב-1 בספטמבר 1975 העלה קיסניג'ר את הרעיון של נסיגה ישראלית לקו בסיני המרוחק 25 ק"מ מקו הגבול הבינלאומי תמורת הסכם אי-לוחמה עם ישראל, בדומה למה שהציע חאפז אסמאעיל בפגישתו הראשונה עם קיסניג'ר (עמ' 549). אבל במהלך המשא ומתן על הסכם הביניים סירבה מצרים לדרישה הישראלית לכלול את המונח אי-לוחמה, ותחת לחץ הסכימה לכלול בסעיף הראשון את המשפט: "הסכסוך ביניהן ובמזרח התיכון לא ייפתר על ידי כוח צבאי אלא באמצעים של שלום". בסעיף הבא שתי המדינות מתחייבות לא לאיים בשימוש בכוח צבאי או בסגר צבאי. למרות השינוי בחשיבה של סאדאאת, קיסניג'ר בחר לא לדווח על השינוי החשוב לראש הממשלה יצחק רבין, שהגיע לביקור בווינגטון בינואר 1976 (עמ' 549). מצרים, ישראל ושאר תושבי המרחב צריכים להודות לסאדאאת על דבקותו בשלום, שהובילה למשא ומתן החשאי במרוקו, לביקורו בכנסת ובהמשך לחתימה על חוזה השלום.

הקיבעון התפיסתי לא היה רק נחלתו של קיסניג'ר. גם ההנהגה הישראלית הייתה שבויה בו, ובעיקר במחשבה שלמצרים אין אופציה צבאית.

הקיבעון התפיסתי לא היה רק נחלתו של קיסניג'ר. גם ההנהגה הישראלית הייתה שבויה בו, ובעיקר במחשבה שלמצרים אין אופציה צבאית. להוציא אגף המחקר של מחלקת המדינה, גם שאר אגפי המודיעין של ארצות הברית היו שותפים להערכה זו (עמ' 110). כמו קיסניג'ר, גם ההנהגה הישראלית העדיפה את הסטטוס קוו, והסתייגו מקו זה מדי פעם נבעו באורח קבע מן הרצון להבטיח את אספקת הנשק מארצות הברית יותר מן הרצון לבדוק את מידת אמינותם של המסרים שהעביר סאדאאת. רק לקראת אמצע הספר מצטט אינדיק את קיסניג'ר, שהעז לומר בזירות מופלגת: "בטעות או שלא בטעות, הפרספציה היא שישראל הייתה יותר מדי

כשל ההתייחסות למלך חוסיין ול"אופציה הירדנית"

במרבית ואולי אף בכל עשרים שנותיו בממשל עסק מרטין אינדיק בסכסוך הישראלי-פלסטיני, והנושא קרוב לליבו מעבר לפן הרשמי בקריירה שלו. לכן לא מפתיע שהחץ השני של ביקורתו על קיסניג'ר מופנה לאי-הצלחתו של זה לנצל את המומנטום שלאחר המלחמה ליצירת שינוי גם בזירה הזו. ירדן לא מילאה תפקיד מרכזי בבניית הסדר האזורי אחרי מלחמת יום הכיפורים. שלא כמו סוריה ומצרים, היא לא התעמתה ישירות עם ישראל במלחמה, אבל שלחה כוחות לרמת הגולן.

למרות אהדתו למלך חוסיין, קיסניג'ר סבר שיש כוחות פוליטיים בישראל שימנעו ממנו להגיע להישג שיקרב את הפתרון. למצרים הייתה עדיפות ברורה בעיניו (עמ' 419), ואף על פי כן, כשהוא דן ב־16 בדצמבר 1973 עם הקבינט הישראלי על הצעות שהגיש לו זִיד א־רפאעי, יועצו של המלך, בדבר העברת שטח קטן באזור יריחו לניהול ירדני, הוא גילה גישה חיובית ישראלית שאותה העביר אומנם למותר אבל בחוסר אכפתיות מופגן, ותלה את ההאשמה בישראלים שאינם מבינים כי "החוכמה בפוליטיקה היא לעשות את הוויתורים לפני שנכפה עליך לעשותם" (עמ' 422). גם המפגשים של גולדה מאיר ומשה דיין עם המלך ויועצו בינואר 1974 לא עוררו עניין אצל קיסניג'ר, שכבר היה שקוע באותה עת בניסיון לגרום לסוריה להצטרף לסדר האזורי שעסק בגיבושו (עמ' 424).

כשקיסניג'ר חזר לנושא בקיץ 1974 הוא שוב נתקל בסינדרום הפוליטי הישראלי, כאשר רבין היה עסוק בצירוף המפלגה הדתית-לאומית לקואליציה בראשותו, וכל נסיגה בגדה הייתה מכשילה את הצטרפות המפד"ל (עמ' 431-432). כשרבין, יגאל אלון (שר החוץ דאז) ופרס פגשו את המלך חוסיין בנחל ערבה ב־24 באוגוסט 1974, הדבר היחידי שעליו הסכימו הוא שלא תוקם בין ישראל וירדן מדינה שלישית (עמ' 438). בוועידת הליגה הערבית ברבאט באוקטובר 1974 הוכרז 'הארגון לשחרור פלסטין' כמייצג היחיד של העם הפלסטיני וכמי שיקבל כל פיסת קרקע שתשחרר מידי ישראל. זה היה מותה של "האופציה הירדנית" בפעם הראשונה. היא זכתה למיתות נוספות בהמשך הדרך.

אינדיק מבכה את אובדן ההזדמנות ב־1974 וטוען שקיסניג'ר יכול היה לנהל שני מסלולים במקביל (עמ' 442). הגדה וירושלים הן לדעתו בעיות של ישראל, לא של ארצות הברית (עמ' 443). בסיכום ספרו, אחרי שהוא מונה את הישגי קיסניג'ר ואת חשיבות ההסכמים שאליהם ניווט, אומר אינדיק כי בנושא הישראלי-פלסטיני גישתו הזהירה של צעד אחרי צעד, התרכזות במה

שנראה לו חיוני ובעיקר שינוי המשוואה של "שטחים תמורת שלום" ל"שטחים תמורת זמן" הביאה לתוצאה הפוכה. בסוף כהונתו של קיסניג'ר היו 1,900 מתנחלים, ואילו בסוף 2020 היו לפי אינדיק 466 אלף מתנחלים ביותר מ־130 התנחלויות (עמ' 562).

בעוד שבמסלול המצרי, בתהליך שבנה קיסניג'ר קל להוכיח כי הוא צדק במבחן התוצאה, וההסדר שהוא בנה משמש את היום מסד יציב ליחסים בין ישראל ומצרים, האופציה הירדנית היא לא בהכרח הזדמנות שהוחמצה. ניתן גם לטעון שאילו השקעת מאמץ מדיני ישראלי-אמריקאי הייתה מחזירה שליטה ירדנית בגדה ומעורבות ישירה בניהול החלק המזרחי של ירושלים, ירדן לא הייתה עומדת לאורך זמן מול הלחצים הדמוגרפיים, הכלכליים והלאומיים שהיו נובעים משליטה כזו. נזקי הכאוס שהיה נוצר במצב של נבצרות שליטה ירדנית לא היו פחותים מהנזק של המשך הכיבוש הישראלי.

בשיחות עם אינדיק אמר קיסניג'ר שהפתרון המועדף עליו הוא בניית "מדינה פלסטינית בדרך" צעד אחר צעד והכרה ישראלית ואמריקאית במדינה כזו בגבולות זמניים, אבל עם יותר שטח בשליטתה ופחות התנחלויות מהמצב היום. אחרי הקמתה כדאי לעודד כינון קונפדרציה עם ירדן (עמ' 567).

אינדיק מוסיף מעין וידוי אישי של מי שכאמור השקיע שני עשורים מחייו בקידום פתרון מלא לסכסוך הישראלי-פלסטיני. הוא אומר כי ייתכן שדווקא השיטה הקיסניג'ריאנית של צעדים מדודים תניב תוצאות חיוביות יותר מהגישה [של "הכול או לא כלום"] שאפיינה את כל הניסיונות האמריקאיים עד כה לפתור את הסכסוך הזה.

יהדותו של קיסניג'ר ויחסו לישראל

אינדיק מקדיש עמודים רבים בספרו לתיאור פעולותיו של קיסניג'ר דרך הפריזמה של יהדותו, ובתוך כך יחסו לישראל, וזו אינה התמודדות קלה. האיש הוא היהודי שהגיע לעמדה הבכירה ביותר בממשל האמריקאי. לפי החוקה האמריקאית מזכיר המדינה הוא השלישי בתור לתפוס את מקום הנשיא, אם סגן הנשיא ואחריו יושב ראש בית הנבחרים אינם יכולים למלא את מקום הנשיא. קיסניג'ר לא נזקק להמתין, ולורק משום שהחוקה מחייבת את הנשיא להיות יליד ארצות הברית. יתרה מזאת, הוא חווה את הנאציזם שהשאיר בו משקעים עמוקים והשפיע על הזדהותו הרגשית והאינטלקטואלית עם ישראל. אבל קיסניג'ר היה אזרח אמריקאי שנשבע אמונים לשרת את מדינתו ולקדם את האינטרסים שלה. ישראלים רבים מתקשים להבין כיצד ניתן ליישב את הדברים.

קיסניג'ר מצוטט כאומר שאי אפשר לחיות את החיים שהוא חווה מבלי לחוש שותפות גורל עם העם היהודי,

אני כותב כדי לבטא את אכזבתי העמוקה מהעמדה שאימצה ישראל במהלך המשא ומתן. שליחות קיסינג'ר שממשלתך עודדה הייתה קשורה לאינטרסים חיוניים של ארצות הברית באזור. הכישלון בהשגת הסכם יביא בהכרח להשפעות מרחיקות לכת באזור ועל יחסינו. הוריתי על הערכה מחודשת של מדיניות ארצות הברית באזור, כולל של יחסינו עם ישראל, כדי להבטיח שהאינטרסים של ארצות הברית במזרח התיכון ובעולם יהיו מוגנים. תקבל דיווח על החלטותינו (עמ' 474-475).

אבל יחסי ארצות הברית וישראל חורגים מהתחום האישי (עמ' 557-558). הגם שהוא הפגין לאורך כל השנים שבהן מילא תפקידים בממשל התנגדות לעיקרון של חזרת ישראל לקווי 1967 והתנגד לוועידה בינלאומית, קיסינג'ר היה הראשון שהצליח לחלץ מישראל ויתורים טריטוריאליים תוך איומים עליה והפעלת לחץ, ותוך שהוא עצמו עומד בפני לחצים כבדים מצד שני הנשיאים שבממשליהם כיהן – ניקסון ופורד – שנוכח עקשנותה של ישראל בצומתי הכרעה הסכימו לוועידה בינלאומית, גם אם היה בכך כדי לתרום לשיקום מעמדה של ברית המועצות במזרח התיכון.

הספר הוא בבחינת קריאת חובה לכל העוסקים במשולש היחסים ארצות הברית-ישראל-ארצות ערב.

במאבק הורדת הידיים שהתפתח בין הממשל לבין הלובי הפרו-ישראלי ניצח הלובי, משום שהממשל ובעיקר קיסינג'ר היה חצוי בדעותיו – בין הרצון להוכיח לישראל ולערבים שמדיניות ארצות הברית באזור נקבעת בווישניגטון ולא בירושלים לבין הרצון למנוע מברית המועצות הישגים. זאת מכיוון ששינוי הכיוון והמעבר משיטת קיסינג'ר של הסכמים "קטנים" וצעד אחר צעד לשלום אזורי כולל חייבו ועידה בינלאומית (עמ' 492). מכתב 76 הסנטורים נחת בבית הלבן ב־21 במאי 1975, ובו הקביעה שנסיגת ישראל צריכה להיות בתמורה לצעדים משמעותיים לשלום עם השכנים הערבים ונשק וסיוע כלכלי לישראל, שירתיעו את מדינות ערב מפני חידוש המלחמה. מספר החותמים הבהיר לבית הלבן כי הוא עלול להפסיד בקרב בקונגרס. בצל הבחירות הקרבות לנשיאות בנובמבר 1976 החליט הנשיא פורד לחזור לרעיון של הסכם ביניים בין ישראל ומצרים. אינדיק מעיר ובצדק שהנשיא אובמה, שגם יחסיו עם ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו הידרדרו, סירב לפגוע בביטחון ישראל ולא צמצם את רמת הסיוע או את איכותו (עמ' 539).

זו הייתה אחת מנקודות השפל הקשות ביותר ב־75 שנות יחסי ישראל-ארצות הברית, כאשר הממשל האמריקאי הנחית שני איומים קיומיים כמעט על ישראל תוך תקופה קצרה, ובמרכז הדרמה ניצבו ראש ממשלת ישראל, צָבָר עם עבר עשיר של פיקוד על הצבא הישראלי עטור הניצחון במלחמת ששת הימים ושגריר ישראל לשעבר בווישניגטון, מול שר החוץ של המעצמה הבכירה בעולם, יהודי גאה ומבריק שזכה בהכרה עולמית על הישגיו בדיפלומטיה.

ההנהגה הישראלית הייתה מלאת הערכה לקיסינג'ר לצד חשדנות, שנסמכה לעיתים על מודיעין בדבר

הזכרתי כבר את האיום שהשמיע קיסינג'ר כלפי ההנהגה הישראלית על כך שארצות הברית תאפשר למועצת הבטחון להטיל סנקציות על ישראל, אבל לא פחות חמורה הייתה המלצתו לנשיא פורד בתחילת 1975 – להשתמש באיום של השעיית אספקת נשק אמריקאי לישראל. הנשיא האמריקאי הראשון שאישר אספקת נשק לישראל היה קנדי, והמעבר החד משימוש בנשק תוצרת אירופה, בעיקר צרפתי, היה אחרי מלחמת ששת הימים ב־1967. בכל אחת מהפגישות שקיימו ראשי ממשלת ישראל עם נשיאי ארצות הברית עלתה הבקשה לכלי נשק חדשים, ופגישת גולדה מאיר עם הנשיא ניקסון ב־1 במארס 1973 לא הייתה שונה בנקודה זו. ואולם מתוך חשש שהנשק יעוכב הסכימה ראשת ממשלת ישראל שקיסינג'ר יבדוק עם חאפז אסמאעיל אם מצרים תסכים שתמורת הכרה ישראלית בריבונות מצרית, תתאפשר לישראל נוכחות צבאית בסיני. כאמור, מאיר חזרה בה כעבור כמה ימים (עמ' 99).

במהלך המלחמה ב־1973 נאבק קיסינג'ר בפנטגון ובמזכיר ההגנה ג'יימס שלזינגר (שנולד יהודי אך המיר את דתו), שניסה לעכב את משלוחי הנשק. רק בנובמבר 1974 התחיל קיסינג'ר להשתמש בעיכוב משלוחי הנשק לישראל כאמצעי לחץ עליה (עמ' 451), ובמקביל הוא מסר לסאדאת בדצמבר 1974 כי ארצות הברית תחל באספקת נשק למצרים (עמ' 452). מכאן ההידרדרות ביחסי ישראל-ארצות הברית וביחסי קיסינג'ר עם ההנהגה הישראלית הייתה מהירה. ב־21 במארס 1975 הגיע שדר מהנשיא פורד (שקיסינג'ר ניסח):

לנו אינדיק צוהר להבנת האישים המרכזיים ושיקוליהם בצד האמריקאי, הישראלי, המצרי והסורי. ההסכמים, אלו שהם הגיעו אליהם ואלו שנמנעו או נבצרה מהם השגתם, עיצבו את פני האזור.

הספר הוא בבחינת קריאת חובה לכל העוסקים במשולש היחסים ארצות הברית-ישראל-ארצות ערב.

ד"ר עודד ערן הוא חוקר בכיר במכון למחקרי ביטחון לאומי. כיהן כראש המכון מיולי 2008 עד נובמבר 2011. לד"ר ערן קריירה ארוכת שנים בשירות החוץ ובמערכות הממשל של ישראל. כיהן כשגריר ישראל באיחוד האירופי בבריסל בשנים 2002–2007. בין השנים 1997–2000 שירת כשגריר ישראל בירדן, ובשנים 1999–2000 היה ראש צוות המשא ומתן עם הפלסטינים ליישום הסכמי הביניים והסדר הקבע.

oded@inss.org.il

שיחותיו עם מנהיגים ערבים. הוא העריך בין מנהיגיה אישים כמו רבין, דיין ואלון, שניהלו עימו שיחות פנים אל פנים והעלו רעיונות מבריקים, אבל כשחזר לישראל עם חלוף משבר "ההערכה מחדש" הוא חשב שהשתתף בדיון עם "קבוצת מוכרי תפוחי אדמה" (עמ' 525).

במבט לאחור ייתכן שאינדיק צודק בכך שהתרומה הגדולה של קיסינג'ר לישראל הייתה החלפת המנטרה של שטחים תמורת שלום לשטחים תמורת זמן, שאותה ניצלה ישראל כדי לשקם את הצבא, לבנות כלכלה איתנה, להפוך למרכז טכנולוגי עולמי (עמ' 561) [ולקלוט את גלי העלייה הגדולים אחרי התמוטטות ברית המועצות]. שיטת הצעד אחר צעד הביאה את הסכם אוסלו, את הסכם השלום עם ירדן ואת הסכמי אברהם.

ספרו של אינדיק הוא מונומנטלי כי האיש במרכזו הוא כזה. כיום, בשנת היובל למלחמת יום הכיפורים, פותח